

ערכו של היחיד - כיצד מאיימים על עדי נפשות?

מגישה: מאי זומר יב
תשפ"ג

רקע למשנה

לו ע"א

אחד דיני ממונות

פרק רביעי

סנהדרין

161

מסורת הש"ס

- 1. ר' יוחנן (בבלי) כבא מפיעה א"י.
- 2. אבא בר בר חייה.
- 3. ירמיהו בן אבהו בר חייה.
- 4. תנאים סבורים א.
- 5. אבא בר בר חייה.
- 6. ר' יוחנן בר בר חייה.
- 7. ר' יוחנן בר בר חייה.
- 8. ר' יוחנן בר בר חייה.

נרמות

- 1. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 2. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 3. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 4. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 5. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 6. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 7. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 8. מ"א א"א נאמן כב"י.

לשון

- 1. ברייתא.
- 2. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 3. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 4. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 5. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 6. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 7. מ"א א"א נאמן כב"י.
- 8. מ"א א"א נאמן כב"י.

אישוש

- 1. ר' יוחנן.
- 2. ר' יוחנן.
- 3. ר' יוחנן.
- 4. ר' יוחנן.
- 5. ר' יוחנן.
- 6. ר' יוחנן.
- 7. ר' יוחנן.
- 8. ר' יוחנן.

ברייתא = פירושים, לכן ע"פ ר' יוחנן – נולד סוף, ומכאן שוקו על ידי ועשה דניקו פסיה מטורף ענייה, ביהסוכר את הפועלים (בבלי ונעשה פ"ח, ח) וקרו ליה תריכא קטן שקי. שפע מינה – ונתקמי לא היה יושב מקומו של ר' יוחנן, כי יניחו – כולנו נינו, כדפרישית לגבי בבבלי – מנכנס.

משנה מאיימין – שלל עיניו ענות שקי. **מאמר** – נגמרה חפרה. דיני ממונות – הם הענין שקי – נתן ונתן להם ענין על ידו, ונתקמו לו, ונתקמו, לסיכך נבא אדם יחיד – כל זה פועל להם. לפיכך נבא להם יחידו כשנתקמו עניניהם מהם נבא להם על עולם. הרבה רשויות בשמים – וכל מה נבא להם על ידו, ונתקמו נבא להם על ידו – להורות נבא להם. עניניהם ארבעה כל הנבא עניניהם, שלל היה לתקן את חסות להם. חסות – היינו לתקן נבא עניניהם הקרויים לו. טובים כמה שפועלים בחסות אדם – כל הנתקמו, חסות טובה על ידי נבא לתקן עניניהם בבבלי נבא חסות – כלומר: חסות חסות על עולם ונבא להם, ונתקמו ונתקמו.

ב "שלוש שורות כו". אמר אביי שמע מינה כי ניידו – כולהו ניידו. ולימא להו עד האידנא הוה יתיבאן ברישא – השתא מתביתו לוי בבבלי – אמר אביי דאמרי ליה הכי: הוה זבב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.

ג משנה כיצד מאיימו את העדים? על עירי נפשות, היה מכניסו אותן ומאיימו עליהן: שמה תאמרן מאמר ומשמועה. עד מפי עד, ומפי אדם נאמן. שמה אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה. הוה יודעין שלא כריני ממונות דיני נפשות. דיני ממונות – אדם נתן ממון ומתקפר לו, דיני נפשות – דמו ודם ורעותיו תליין בו עד סוף העולם, שכן מצונו בקו שהרג את אחיו, שנאמר:

דמי אחיה צעקים אינו אומר דם אחיה אלא דמי אחיה – ורעותיו. דבר אחר דמי אחיה – שהיה דמו מושלף על העצים ועל האבנים. לפיכך נבא אדם יחיד, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל – מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל – מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחבירו "אבא גדול מאבדי", ושלא יהו המינים אומרים: "הרבה רשויות בשמים". ולהגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד – וכלו דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון – ואין אחד מהו דומה לחבירו. לפיכך כל אחד ואחד תיב לומר: בבבלי נבא העולם, ושמה תאמרן

עד סוף העולם, שכן מצונו בקו שהרג את אחיו, שנאמר בו "קול דמי אחיה צעקים" (בראשית ד, ז) אינו אומר דם אחיה אלא דמי אחיה. לומר: דמו ודם ורעותיו. אב הכתר ספק זה בבאים במשנה דבר אחי יש לסרס באותו ספק: וזהו דמו לא כמקום אחד אלא כמשלך על העצים ועל האבנים. ועוד אמרים להם לעדים: לפיכך נבא אדם יחיד, ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מפלה עליו (מחייב לו) הכתוב כאילו איבד עולם מלא שהיו אדם הראשון רק נפש אחת היה הוא כל קיום העולם האנושי, וכן, כל המקיים נפש אחת מישראל מפלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ועוד מביאים במשנה טעם למה נבא האדם יחיד מפני שלום הבריות, שאילו לא נבא כולם מאבד אחד יאמר אדם לחבירו אבא שלי הראשון במשפחתו גדול מאבדי, אלא כל בני האדם בני אב אחד הם. ועוד טעם שלא יהו המינים המאמינים בשמי רשויות אומרים: הרבה רשויות בשמים את אלה ברא ה' ואלה ברא אל זה, וכן נבא אדם יחיד, שיעדו שה' בראו, ועוד טעם: להגיד גדולתו של הקדוש ברוך הוא שאדם אי טובע כמה מטבעות בחותם אחד – כולם דומין זה לזה, ואילו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון שכולם צאצאיו ואין אחד מהם דומה לחברו לסיכך כיון שכל העולם נבא מאדם אחד כל אחד ואחד חייב לומר: בבבלי נבא העולם, ושמה תאמרן כל העולם, ועוד אמרים לעדים: ושמה תאמרן

המשנה "כיצד מאיימים על עדי נפשות" נמצאת במסכת סנהדרין (סנהדרין= כינוי למועצת חכמים) העוסקת בסדרי המשפט ובדיני נפשות והיא חלק מסדר נזיקין שעוסק בדינים משפטיים שבין אדם לחברו.

המשנה מחולקת לשניים: בחלק הראשון הדיינים מסבירים לעדים את חומרת עדות השקר והשלכותיה ואילו בחלק השני מסבירים הדיינים לעדים את חשיבות העדות.

תוספות

ירידת את ריה בבבלי – לשון ריה שייך בדם נותן כדאמרין בסוף פרק "כל הדין" (נהר"כ ב) והיא איתתא דאיתא דבא קמיה דר' אלעזר אריתא אמר: האי דם חיסוד הוא.

ירידת את ריה בבבלי – לשון ריה שייך בדם נותן כדאמרין בסוף פרק "כל הדין" (נהר"כ ב) והיא איתתא דאיתא דבא קמיה דר' אלעזר אריתא אמר: האי דם חיסוד הוא.

ירידת את ריה בבבלי – לשון ריה שייך בדם נותן כדאמרין בסוף פרק "כל הדין" (נהר"כ ב) והיא איתתא דאיתא דבא קמיה דר' אלעזר אריתא אמר: האי דם חיסוד הוא.

רגע לפני - הכרת 2 מושגים חשובים

▶ מהם דיני נפשות?

דיני נפשות הם דינים שבהם, לפי התורה, הנאשם עלול לקבל עונש מוות.

▶ מהם דיני ממונות?

דינים העוסקים בענייני ממון שבין אדם לחברו והעונש עליהם הוא עונש כספי בלבד.

כיצד הדיינים מזהירים את העדים המעידים
בדיני נפשות? משפט שבו גזר הדין עלול
להיות מוות.

הדיינים מזהירים את העדים 5 אזהרות טרם
מתן העדות

"כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות?
היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן:"

זהירות!

חמשת האזהרות של הדיינים

אזהרה ראשונה "שמא תאמרו מאומד"
- הדיינים אומרים לעדים שאסור
שהעדות תתבסס על השערה והערכה.

אזהרה שנייה "ומשמועה" - הדיינים
אומרים לעדים שאסור שהעדות שלהם
תתבסס על שמועה שהם שמעו ממישהו
אחר. ניתן להעיד רק על מה שהם ראו
במו עיניהם!

אזהרה שלישית "עד מפי עד" - הדיינים
אומרים לעדים שאסור שיעידו על משהו
שסיפרו להם אלא יעידו רק על פי מה
שראו ושמעו בעיניהם ובאוזניהם.

"שמא תאמרו מאומד, ומשמועה, עד מפי
עד, מפי אדם נאמן שמענו,
או שמא אין אתם יודעים שסופנו לבדוק
אתכם בדרישה ובחקירה"

חמשת האזהרות של הדיינים

אזהרה רביעית "מפי אדם נאמן שמענו"
- הדיינים אומרים לעדים שאסור
שהעדות שלהם תסתמך על דבריו של
אדם אחר ואפילו אם הוא אמין מאוד.

אזהרה חמישית "סופנו לבדוק אתכם
בדרישה ובחקירה" - הדיינים מזהירים
את העדים שעדותם תיבדק בקפידה
(באופן יסודי) ולכן כדאי להם לחשוב
היטב לפני מתן העדות ולומר רק דברי
אמת, שראו ושמעו בעצמם.

דרישה=שאלות הנוגעות לגופו של מעשה הרצח
כגון באיזה כלי התבצע הרצח.
חקירה=שאלות הנוגעות לזמן ולמקום של
המעשה.

"שמא תאמרו מאומד, ומשמועה, עד מפי
עד מפי אדם נאמן שמענו,
או שמא אין אתם יודעים שסופנו לבדוק
אתכם בדרישה ובחקירה "

האם קיים הבדל בין הדינים השונים?
האם חשוב יותר באחד מהם שהעדויות
תהיה מהימנה?

בואו נראה...

ההבדל בתוצאה של מתן עדות שקר בדינים השונים

דיני נפשות	דיני ממונות
כפי שלמדנו קודם, דיני נפשות הם דינים שבהם, לפי התורה הנאשם עלול לקבל עונש מוות. המשנה שואלת, מה קורה אם אדם העיד עדות שקר והעונש כבר התבצע? במקרה זה, התוצאה של מתן עדות שקר היא מוות ואי אפשר להחזיר לחיים אדם מת. בעקבות עדות השקר הרגו לא רק אדם יחיד חף מפשע אלא שושלת שלמה כיוון שגם צאצאיו כבר לא יזכו לחיים, אין לאותו אדם המשכיות. כלומר, התוצאה של מתן עדות שקר בדיני נפשות אינה הפיכה ואין עליה כפרה.	כפי שלמדנו קודם, דיני ממונות הם דינים שבין אדם לחברו כך שהעונש עליהם הוא עונש כספי בלבד. המשנה שואלת, מה קורה אם אדם העיד עדות שקר והעונש כבר בוצע? במקרה זה, במקרה זה ניתן לתקן את עדות השקר עי החזרת ההמון לבעליו. כלומר אם אדם שילם סכום כסף מסוים בעקבות העדות ולבסוף גילו הדיינים שהעדים שיקרו, העדים מפצים את הנאשם בכסף ובכך מכפרים על החטא. כלומר, התוצאה של מתן עדות שקר בדיני ממונות יכולה להיות הפיכה וניתנת לתיקון.

"היו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות-דיני ממונות, אדם נותן ממונו ומתכפר לו. ודיני נפשות, דמו ודם זרעיותיו תלויים בו עד סוף העולם"

דיני נפשות

דיני ממונות

***העדות של דיני נפשות מנצחת במאזניים כאן כיוון שיותר חשוב שהעדות תהייה מהימנה, את התוצאה שלה אין אפשרות להחזיר בחזרה לעומת דיני ממונות**

מקרה רצח הבל ע"י קין

המשנה מזכירה את מקרה רצח הבל על ידי קין. נשים לב למילה "דמי". נשאלת השאלה למה ה' אמר לקין "דמי" בלשון רבים, הרי קין רצח רק את הבל, אדם יחיד?!

על פי המשנה התורה לא נוקטת בלשון "דם אחיך" אלא "דמי אחיך" כיוון שאם הורגים אדם זה לא להרוג רק אדם יחיד אלא את כל הצאצאים הפוטנציאליים שיכלו להיוולד לו ולילדיו וכך כמה דורות. כלומר, כשהורגים אדם הורגים את כל השושלת שיכלה להיווצר אילו האדם היה חי.

"שכן מצינו בקין, שנאמר: 'קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה' (בראשית ד', י'), אינו אומר קול דם אחיך אלא 'דמי אחיך', דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר, 'דמי אחיך', שהיה דמו משלך על העצים ועל האבנים."

מקרה רצח הבל ע"י קין

עוד נכתב במשנה כי הרצח היה רצח אלים
ואכזרי, שהדם הושלך על כל העצים והאבנים
שהיו באזור.

המשנה מציינת זאת כדי להדגיש את
האכזריות והפראיות בעת ביצוע הרצח.

"שכן מצינו בקין, שנאמר: 'קול דמי אחיך
צעקים אלי מן האדמה' (בראשית ד', י'),
אינו אומר קול דם אחיך אלא 'דמי אחיך',
דמו ודם זרעיותיו.
דבר אחר, "דמי אחיך", שהיה דמו משלך על
העצים ועל האבנים."

למה נברא אדם יחידי בעולם

מדוע נברא אדם יחידי בעולם בניגוד לשאר היצורים שנבראו רבים?

ובכן, לכך יש 4 סיבות.

סיבה ראשונה - ללמד ערך חיי אדם:

להבדיל משאר בעלי החיים, שנבראו מינים רבים, נולד רק בן אדם אחד, זאת כדי להמחיש הערך העליון של חיי אדם. המשפט: "ללמדך, שכל המאבד נפש אחת מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא" מדגיש את הערך של חיי כל אדם.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך שכל המאבד נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך. ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים. להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו. לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא העולם."

למה נברא אדם יחידי בעולם

סיבה שנייה - למנוע גזענות:

נולד בן אדם אחד כדי למנוע גזענות, כיוון שאם היו נולדים שני בני אדם ולכל אחד מהם היו צאצאים, מיד הייתה יכולה להתפתח גזענות ושאהד יגיד: אבא שלי גדול מאבא שלך. ולכן, כדי למנוע את הגזענות ה' ברא בן אדם אחד כדי שלכל המין האנושי יהיה מוצא אחד וכך לא יהיה מצב שבו שאדם יגיד לחברו: אבא שלי גדול מאבא שלך.

המשפט: ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאבך. "מדגיש את השוויון בין הבריות. כלומר, אין אדם אחד אשר זוכה ליחס מיוחד על פני חברו כיוון שלכולם אותו אב.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך שכל המאבד נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו כאילו קיים עולם מלא.

ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאבך.

ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים. להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו. לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא העולם."

למה נברא אדם יחידי בעולם

סיבה שלישית - למנוע כפירה ולחזק את האמונה
באל אחד:

ה' הוא אל יחיד בעולם ולכן נברא אדם יחידי כדי
שלא יהיו כופרים. אילו היו נבראים בני אדם רבים
יחד היו הכופרים מאמינים שהעולם מונהג על ידי
אלים רבים, וכל אל ברא אדם בדמותו לכן נברא אדם
יחידי.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם,
ללמדך שכל המאבד נפש אחת,
מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא.
וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו כאילו קיים
עולם מלא.
ומפני שלום הבריות,
שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך.
ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים.
להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש
ברוך הוא,
שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן
דומים זה לזה,
מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את
כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד
מהם דומה לחברו.
לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא
העולם."

למה נברא אדם יחידי בעולם

סיבה רביעית - להראות את גדולתו של האל:

במשפט "אדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה..." ניתן להבין שאדם עושה בתבנית אחת מאה מטבעות זהים ואילו ה' עושה בתבנית אחת אנשים רבים שאין אחד שדומה לחברו.

"לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמדך שכל המאבד נפש אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת, מעלה עליו כאילו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות, שלא יאמר אדם לחברו: אבא שלי גדול מאביך. ושלא יאמרו המינים, רשויות הרבה בשמים. להגיד גדולתו של **מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא**, שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומים זה לזה, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טובע את כל האדם בחותמו של האדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו. לפיכך לכל אחד ואחד לומר: בשבילי נברא העולם."

חשיבות מתן העדות

לאחר שהסבירו את חשיבותו וייחודו של האדם, העדים עלולים לחשוש לבוא ולהעיד, הם אומרים למה שנבוא להעיד ואולי נסתבך בעניין חמור ואולי נגרום למישהו למות? העדים עלולים להתחמק ממתן עדות משום שיפחדו. שהרי הדיינים מפחידים ומזהירים את העדים לפני מתן העדות כדי שלא יעידו דבר שקר בעדות ועוד הם אומרים להם שאם הם ישקרו בעדות או לא ידייקו בפרטים, הם יואשמו בהריגת אדם חף משפע.

ולכן כדי שהעדים ימשיכו לבוא ולהעיד ולא יחששו ולא יגיעו, אומרים להם 2 דברים: הראשון, מותם של רשעים הוא דבר חיובי ורצוי ואילו השני הוא אדם שיכול להעיד ולא עושה זאת הופך לחוטא.

"שמא תאמרו: מה לנו ולצרה הזאת? והלא כבר נאמר: 'והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד ונשא עונו' או שמא תאמרו: מה לנו לחוב בדמיו של זה? והלא כבר נאמר 'ובאבד רשעים רנה'."

